

НАЈВЕЋИ НАЦИОНАЛНИ ПАРК НОРВЕШКЕ

На простору копненог дела Норвешке налази се 29 националних паркова, док је још седам заштићено на острвима Шпицбергшког архипелага (Свалдбард). Прве иницијативе за заштиту природе у Норвешкој покренуте су 1904. године, али су тек скоро 60 година касније на простору ове државе основана и прва два национална парка, Рондан (1962) и Боргефјел (1963).

Данас је у Норвешкој заштићено око 12% укупне територије. Највећу површину обухватају национални паркови, али као облици заштите на основу закона, установљени су и резервати природе (чак 1.700 локалитета), заштићени предели (преко 150 локалитета), национални природни споменици, као и већи број мањих природних целина са истакнутим елементима очуваног гео и биодиверзитета. Иако је препоручени међународни стандард о минималној површини заштићених простора од 10% већ надмашен, у плану је да се у блиској будућности заштити најмање 15% предеоних целина и екосистема ове скандинавске државе. Норвежани су познати као велики поштоваоци и познаваоци природе, у њеним појавностима и варијететима уживају у свим годишњим добима, али посебно током дугих летњих дана када обданица траје и до 20 сати.

Током умерено топлог и суначаног лета на северу Европе, посетили смо делове највећег по површини националног парка Норвешке. Основан 1981. године, Хардангервида је са површином од 3.422 km² предео разноврсних и бајковитих пејзажа у којима доминирају хидролошки објекти – дугачки и уски морски заливи или фјордови, безбројни водопади, брзе планинске речице, језера и мочваре. Гдегод усмерили поглед уочићете неизбежни елемент воду, бистру, разиграну, различитих нијанси плаве боје на чијој се површини осликавају или обриси густих столетних шума јела и смрча, или ка вишим деловима простора ниско растиње вегетације тундри.

Хардангервида (норв. *vidda* - планински плато) представља највећи пинеплан на територији Европе. Његова укупна површина износи скоро 10.000 km² и просечна надморска висина је 1.100 m. Западна страна платоа гравитира ка фјордовима, стрмија је и

стеновитија, кишовитија (просечна годишња количина падавина је око 1.000 mm) за разлику од источне која је мирнија, равнија, више углачана радом ледника и одликује се мањом количином падавина. Максимална висина платоа износи 1.863 m и на њој се налази врх ледника Хардангерјокулен (норв. jøkulen – ледник). Овај ледник је по површини један од највећих у Норвешкој (78 km²). Утврђено је да је процес стварања овог ледника и поред тога што се његова површина у историјско доба смањивала у неколико наврата, још увек активан, због добре експонираности према изворишту падавина са југозапада. Интересантно је да су се својевремено на његовој површини, велики истраживачи поларних предела Роалд Амундсен и Роберт Скот припремали пре одласка на експедицију ка Арктику.

Геолошка историја овог простора била је најбурнија приближно пре 10.000 година када је са тектонским покретима на простору Скандинавског платоа, истовремено наступила и фаза интергласијала. Захваљујући топлијим климатским фазама, наступила је промена у висини снежне границе, ледници су се кретали ка нижим надморским висинама и топили, еродирајући и углачавајући стенску масу низ коју су се померали. При томе, најнижи делови ледничких долина који су достизали ниво мора, били су плавлени и на тај начин су настали бројни фјордови по којима је Норвешка широм света позната.

Простор националног парка Хардангервида делом обухвата и фјорд Хардангер и низ његових огранака. Овај фјорд је други по дужини у Норвешкој, а трећи на свету. Након Скоесби саунд фјорда који се налази на источној обали Гренланда дужине 350 km и Согнефјорда у Норвешкој чија је дужина 203 km, Хардангерфјорд се одликује импресивном дужином од 179 km. Његова максимална дубина износи 800 m и измерена је у средишњем сектору овог необичног морског залива разгранатог облика. Ушће фјорда у Норвешко море завршава се јужно од Бергена, другог по величини норвешког града (242.000 становника).

Једна од највећих атракција на простору овог националног парка је чувени водопад Ворингфосен висине 182 m, од којих је чак 145 m под слободним падом. Иако је Ворингфосен најпосећенији водопад у Норвешкој, он и није рекордер по висини. Чак и на простору Хардангервида националног парка, налазе се виши водопади, Ведалсфосен (272 m) и Скитјефосен чији је слободни пад чак 300 m! Иако се по својој импресивној висини издвајају од бесконачног броја осталих који се слободно спуштају са било које стране планинске стране

у воде фјорда, скоро да је немогуће док крстарите његовим водама, посебно у летњим месецима, да не будете задивљени тим елегантним беличастим токовима који се вертикално стропоштавају или каскадно, слаповито спуштају ка мору.

Прагматични Норвежани искористили су неизмерно водно богатство и за производњу електричне енергије. Као градитељско чудо и понос становника овог простора истиче се ХЕ „Сима” једна од највећих на простору Европе. Погони ове хидроелектране налазе се на дубини од 700 m дубоко усечени у планинску масу. Системом разгранатог већег броја тунела укупне дужине 27 km, обезбеђује се снабдевање водом из околних језера за покретање турбина ове електране.

Како се због хладног, бореалног климата горња шумска граница налази већ на 1.000 m надморске висине, највиши делови националног парка налазе се под доминантном вегетацијом тундре (норв. fjel - тундра). Током кратког лета, али и необично дугих дана, тундра цвета. Идентификовано је преко 360 врста цветница, 37 врста папрати и више десетина врста маховина и лишјајева. Специфичан печат летњем изгледу тундре дају врсте арктичких звончића из рода *Campanula*, бореалне врсте из рода гороцвета или линцура *Gentiana*, сочни плодови из рода јагодичастиг воћа *Rubus*, али и тамни плодови махуница (*Empetrum nigrum*) који се користе за припрему традиционалног алкохолног пића Frost.

Међутим, Хардангервида је и простор на којем се током лета одвијају специфичне миграције ирваса из северних предела. На територији овог националног парка од маја месеца своје привремено станиште имају најбројнија стада ирваса (*Rangifer tarandus*) на простору Европе. Према проценама, у питању су миграције 10.000 - 15.000 чланова стада. Основни покретач за тако масовна миграторна кретања представља обиље хране у тундри (цветање лишјајева), али и много пријатнији разлози за боравак јер је живот у севернијим пределима тада неподношљив због ројева комараца и мушица чија се легла развијају у мочварним пределима северног дела Скандинавије. Фаунистичко богатство овог простора употпуњују и најјужније границе ареала арктичких лисица (*Vulpes lagopus*) на простору Европе. Високи платои и стрме планинске литице идеална су и станишта за ретке снежне сове (*Bubo scandiacus*), Тенгмалмове сове (*Aegolius funereus*) које се хране леминзима и другим глодарима тундре, али и младунцима снежних јаребица. Такође, разноврсност орнитофауне обележена је и стабилним

присутвом популација северног сокола (*Falco rusticolus*) и све ређег орла рибара (*Pandion haliaetus*). О чистоћи вода које се сливају ка фјорду сведочи и присуство ихтиофауне лососа и пастрмки, а економска вредност тог природног дара многоструко је увећана формирањем вештачких мрестилишта за ове врсте. Захваљујући томе, овај регион се налази међу четири највећа произвођача лососа и пастрмки на свету.

Плато Хардангер познат је и по најочуванијим траговима насељености на простору западног дела Норвешке који датирају још из гвозденог доба. О тој старости сведоче и трагови замки за лов на ирвасе, јер су се станишта људи и њиховог плена подударала. На период доминације Викинга на овим просторима (800-1050.) највише упућују локалитети са груписаним каменим посмртним хумкама (преко 350 гробова на једном локалитету) који и данас представљају трајна обележја етничких корена данашњих Норвежана.

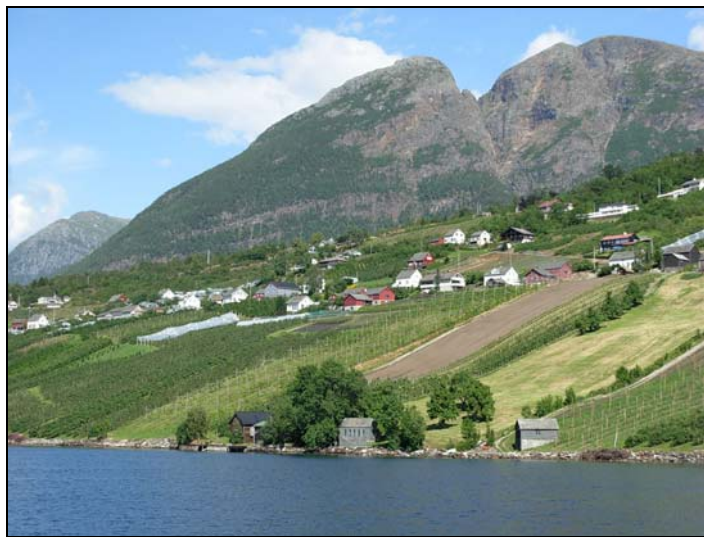

Ејдфјорд

Највеће насељено место на простору Хардангервиде налази се на најудаљенијој тачки Хардангерфјорда у односу на отворено море. Приморско место Ејдфјорд броји око 900 сталних становника и неизбежно је одредиште и лука свих туристичких бродова који крстаре

овим фјордом. О популарности овог фјорда као туристичке дестинације сведочи и податак да је највећи путнички брод на свету надалеко чувени „Queen Mary II” пре неколико година био укотвљен у питомој луци Ејдфјорда. Пионирски зачеци организованих туристичких активности на простору Норвешке блиско су повезани баш са Хардангерфјордом. Наиме, још 1875. године енглески путник и зачетник савремених облика туристичких кретања Томас Кук, организовао је редовна крстарења од Лондона до Хардангерфјорда. Она су се због великог интересовања путника одвијала чак једном у седам дана. Ипак, први објекти намењени дужем боравку туриста на овом простору старији су чак и од тога периода, јер је још на почетку 18. века саграђен и први објекат за смештај путника.

Све време боравка на простору Хардангервида националног парка, посебно у деловима који гравитирају мирним водама фјорда, не можете а да не размишљате о чудној игри природе која је подарила тако разнолику климу на релативној малој површини. Током лета можете се купати у водама фјорда (наравно, ако не долазите из топлијих, јужних крајева Европе), а истовремено само пар километара даље у релативно ниском планинском залеђу можете уживати у чарима скијања, или планинарењу по леднику!

Воћњаци на обалама фјорда код места Улвик

Специфична блага микроклима приобаља Хардангерфјорда који се већим делом налази северније од 60° северне географске ширине, делом може да буде објашњена и чињеницом да се воде овог фјорда пре спајања са Норвешким морем, прво морају пробити кроз густу мрежу испреплетану од преко 9.000 мањих и већих острва и шкоља. Њихово присуство омогућава насељима лоцираним дуж обала фјорда да током дугих и хладних зима буду заштићени од директних утицаја са отвореног мора. Захваљујући благој клими, становници села Улвик и Уленсванг која се налазе на обалама фјорда су и изван Норвешке познати као врсни произвођачи воћа. Овај регион је водећи у производњи воћа на простору ове државе, у којој учествује са скоро 40%. Уредни и неговани воћњаци и плантаже јабука, крушака, шљива или вишања још једном вас доводе у недоумицу где се ви стварно налазите.

Бројни контрасти јасних граница у колориту између воде, вегетације и снежног покривача стапају се практично у истој визури. У својој есенцијалној једноставности, а истовремено и тако маштовитој разноврсности, регион Хардангервиде позива на повратак и дужи боравак и истраживања.

Др Снежана Ђурђић